

Žďárská cisterciácká krajina byla zařazena na prestižní seznam Evropského dědictví

Generace cisterciáckých mnichů po staletí utvářely podobu krajiny kolem nás. Rozhodovaly o tom, kde budou stát vsi, dvory, kudy povedou cesty a jaké lesy se vykáčí, a to vše s ohledem na budoucnost a udržitelnost. Specifickým hospodařením zůstala v oblastech okolo Žďáru nad Sázavou, Vyššího Brodu, Velehradu a Plas spousta stop viditelných dodnes. Díky svým unikátním rysům byla cisterciácká krajina nedávno zařazena na prestižní seznam Evropského dědictví (EHL).

Cisterciácký řád a hospodářství

Kdo to ale vlastně byli cisterciáci? Cisterciácký mnišský řád vznikl ve Francii v roce 1098 jako reformace benediktinského řádu a navazoval na přísné zásady klášterního života. Název získal podle latinské verze místa, kde byl založen, Cistercium. Cisterciácké kláštery se budovaly v odlehlých krajinách, aby mohli mniši snadněji dodržovat přísnou řeholní kázeň. Důležité bylo, aby se v oblasti nacházel dostatečný zdroj vody, kterou potřebovali pro vodní kanály a jako hnací sílu pro vznikající pily, mlýny a hamry. Proto se snad všechny cisterciácké kláštery nacházejí u řek a potoků. Pitnou vodu přiváděli často zvlášť a zásobovali jí kuchyni a jídelnu. Oproti jiným řádům kladli velký důraz na manuální práci, soběstačnost a udržitelné hospodaření. Mohli také vlastnit vodní toky, lesy, vinice, louky a zvířata. Okolní neobdělávanou půdu začali postupně kultivovat a jejich zásluhou tak byly kolonizovány mnohé do té doby pusté oblasti západní a střední Evropy. Pomáhali tím tak šířit pokročilé metody zemědělského hospodářství, které byly do té doby běžné jen ve Francii. V čem ale byli cisterciáci skutečně jedineční, byl jejich důraz na udržitelnost. Byli si vědomi toho, že z krajiny musí žít i další generace, a proto se chovali jako vzorní hospodáři. Díky jejich tvrdé práci se kláštery stávaly významnými místními hospodářskými středisky.

Žďárská cisterciácká krajina získala prestižní značku EHL

První cisterciáčtí mniši přišli na pomezí Čech a Moravy ve 13. století. Bažinatá oblast kolem Sázavy a hluboké lesy naprosto splňovaly všechny požadavky pro založení nového kláštera. Po staletí zdejší krajinu bohatou na přírodní zdroje formovali, vybudovali tu hospodářské dvory, hamry, mlýny i sklárny, kostely, hostince či fary. Zasadili se o založení množství rybníků a položili základ tradici rybníčního hospodářství, která přetrvala dodnes. V 17. století připadl klášter, který byl během husitských válek vydrancován a vypálen, do osobního vlastnictví olomouckého kardinála Františka z Ditrichštejna, jenž nechal prelaturu přebudovat na zámek. Nejvýznamněji se ale do podoby celého areálu zapsal opat Václav Vejmluva, který pozval ke spolupráci na zvelebování zámku významného českého architekta Jana Blažeje Santiniho Aichla a Žďár se tak stal ohniskem barokní gotiky. Éra proměn areálu do podoby jednoho z nejvýznamnějších církevních sídel vyvrcholila roku 1722 vysvěcením poutního kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře. Ten je od roku 1994 součástí světového dědictví UNESCO.

Seznamte se s životem mnichů a jejich hospodařením během zámecké prohlídky nebo v interaktivním muzeu

Hospodaření a životu mnichů je věnován tematický prohlídkový okruh ve žďárském zámku Tam a zpátky klášterem a zámkem. Při prohlídce se seznámíte s historickými událostmi, které

jsou vepsány do místních zdí. Dozvíte se, proč si toto místo cisterciáctí mniši vybrali k vybudování kláštera, co vedlo šlechtickou rodinu Bočka ze Zbraslavi k jeho založení a jak se podařilo v nehostinných lesích vytvořit důležité duchovní, hospodářské a společenské centrum, které žije dodnes. Navštívíte například i středověké sádky, které jsou jedněmi z nejstarších stále funkčních sádek v Evropě.

O historii cisterciáckého kláštera se dozvíte více také v interaktivním Muzeu nové generace, které bylo oceněno jako nejkreativnější muzeum ve střední Evropě. Audiovizuální expozicí vás bude provázet hlas cisterciáckého mnicha a malého děvčátka.

Nenechte si ujít ani návštěvu baziliky Nanebevzetí Panny Marie a sv. Mikuláše, která je součástí areálu. Bývalý cisterciácký konventní kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv. Mikuláše byl srdcem kláštera. V roce 2009 byl kostel povýšen na baziliku minor papežem Benediktem XVI. Tento čestný titul používá jen 15 významných kostelů v České republice, které jsou pod zvláštní patronací papeže. Bazilika byla postavena ve 13. století a upravena Janem Blažejem Santini Aichlem na začátku 18. století. Hlavní loď je druhou nejdelší chrámovou lodí na Moravě po Velehradě. Od června do září je bazilika veřejnosti přístupná každý den.

V roce 2025 se otevřou dvě nové stezky a rekonstrukcí projde i Stará radnice

Cisterciácká krajina kolem žďárského kláštera je součástí mezinárodní sítě Cisterscapes, do které patří 17 cisterciáckých kulturních krajín z Německa, Polska, Slovinska, Rakouska a Čech. Žďár je teprve čtvrtým českým místem, které značku EHL získalo. V rámci mezinárodní sítě vznikl pod touto značkou systém vzájemně propojených poutních stezek. Na jaře tohoto roku došlo ve Žďáře k slavnostnímu otevření centrální linie Cesty cisterciáků. V plánu je vybudování dvou stezek spojující město, klášter a okolní krajinu, jedna v délce 15 km a druhá dlouhá 2 km. Návštěvníkům by měly ukázat dochovaný ráz a charakter krajiny, přesně jak ji cisterciácký řád podle svých pravidel zformoval. V souvislosti se získáním značky EHL projde rekonstrukcí také Stará radnice ze 16. století v centru Žďáru, kde je v plánu vznik nového návštěvnického centra.

Tento článek vznikl v rámci projektu „Marketingové aktivity Koruny Vysočiny“ realizovaného za přispění prostředků státního rozpočtu České republiky z programu Ministerstva pro místní rozvoj.

